

Projekt „Rozvoj príhraniční spolupráce vysokých škôl v oblasti historickej architektúry“

ITMS 22410320032

Ing. Renáta Korenková, PhD.

Rozbory vybraných medzinárodných dokumentov

V súčasnosti sa postupne dostáva do popredia celosvetová snaha o zachovanie kultúrneho dedičstva. Aktivity rôznych odborníkov smerujú k zjednoteniu požiadaviek ochrany a obnovy kultúrneho dedičstva v rámci Európy a sveta, ale takým spôsobom, aby nebola narušená autenticita charakteru jednotlivých kultúr. Jednotlivé kultúry sa v snahe o zachovanie kultúrnych hodnôt navzájom ovplyvňujú a narážajú na podobné problémy. Vystáva teda potreba medzinárodnej koordinácie požiadaviek pamiatkovej obnovy. Zavedený bol systém medzinárodných kongresov, ktorých výsledkom sú zväčša dokumenty a odporúčania platné pre ochranu a obnovu pamiatok. Tieto dokumenty, resp. požiadavky sa zaviazali plniť všetky zúčastnené krajiny, medzi ktoré patrí aj Slovensko.

K jednotlivým dokumentom a odporúčaniam je potrebné pristupovať z historiografického pohľadu – tzn. nie iba držať sa striktné napísaných formulácií, ale snažiť sa pochopiť všetky súvislosti. Znamená to, že dokumenty nemožno relativizovať a účelovo si ich prispôbovať. Môžu nastať situácie, keď niektoré požiadavky v dokumentoch je možné nezohľadňovať, napríklad pre ich časovú alebo regionálnu neaktuálnosť. Nižšie je uvedený stručný výber z dôležitých dokumentov, zoradených chronologicky.

V roku 1931 bola vydaná *Aténska charta*, ktorá predstavuje prvý medzinárodne platný dokument ochrany a obnovy pamiatok. Z realizačného hľadiska je dôležité, že (v článku 5) odporúča použitie železobetónu (resp. v pôvodnom znení armovaného betónu), najmä v prípadoch umožňujúcich zachovanie či navrátenie stability stavby, ktorej hrozí deštrukcia. Zároveň však odporúča, aby sa zachoval charakter renovovanej budovy, teda aby železobetónové konštrukcie neboli na historickom objekte viditeľné.

V roku 1964 bola prijatá *Benátska charta*, ktorá určuje filozofiu aj metodické postupy pri obnove pamiatok. Benátska charta vzišla z medzinárodného kongresu architektov a pamiatkarov, ktorý inicioval v roku 1965 založenie ICOMOS (International Council on Monuments and Sites – Medzinárodná rada pamiatok a sídiel). Benátska charta predovšetkým:

- v článku 10 požaduje, aby sa moderné technológie na zabezpečenie historickej budovy nasadili až potom, keď sa tradičné technológie ukážu ako nedostačujúce, ale požaduje, aby sa účinnosť moderných technológií doložila nielen teoreticky, ale aj prakticky;
- v článku 11 kodifikovala prísnu ochranu pôvodnej hmoty stavby (čo pre realizáciu znamená redukciu všetkých demolačných zásahov na minimálnu mieru);
- v článku 16 kladie veľký dôraz na neustálu, priebežnú a podrobnú dokumentáciu postupu realizácie, ktorá má obsahovať nielen hĺbkové kritické správy, ale aj fotografie či nákresy a po skončení prác sa má uložiť aj do verejne prístupného archívu, resp. sa má publikovať.

V *Európskej charte* ochrany pamiatok (Rada Európy, Štrasburg, 1975) sa okrem iného píše o potrebe výučby odborníkov – vedúcich i odborného personálu – na realizáciu pamiatkovej obnovy vrátane zachovania stavebných či umeleckých remesiel, ktorým hrozí pre nedostatok remeselníkov zánik, čo je v súčasnosti veľkým problémom aj v našej krajine.

V roku 1975 bola prijatá aj *Amsterdamská deklarácia*, ktorá v oblasti stavebnej realizácie renovácií pamiatok požaduje:

- zachovanie výroby tradičných stavebných materiálov a remesiel, používanie nových materiálov a technológií až po vyskúšaní a posúdení nezávislými vedeckými inštitúciami,

Projekt „Rozvoj příhraniční spolupráce vysokých škol v oblasti historické architektury“

ITMS 22410320032

- vytvorenie katalógov dôležitých stavebných technológií na renováciu historických pamiatok,

- zavedenie princípu odbornej pamiatkovej praxe, multidisciplinárnosti a atraktívnosti (ktorá by pritiahla mládež) aj do výučby odborníkov – realizátorov a podobne.

V roku 1999 prijal Medzinárodný vedecký výbor pre prieskum, konzerváciu a statickú konsolidáciu architektonických pamiatok ISCARS (International Scientific Committee for Analysis and Restoration of Structures of Architectural Heritage), pracujúci v rámci ICOMOS pod vedením prof. Giorgia Crocchiho dokument *Odporúčania pre prieskum, konzervovanie a statické konsolidovanie architektonických pamiatok* – zásady, z ktorých výber je uvedený ďalej:

- hodnota architektonických pamiatok nespočíva len v ich vonkajšom vzhľade, ale v úplnosti všetkých ich súčastí, treba sa vyhýbať odstraňovaniu vnútorných konštrukcií a zachovávaní len vonkajších fasád;

- pred akýmkoľvek rozhodnutím o statickom zásahu je v prvom rade nevyhnutné stanoviť príčiny poškodenia a degradácie a až potom posúdiť úroveň bezpečnosti konštrukcie;

- v rámci sanačných opatrení a kontroly sa treba zameriavať viac na korene príčin ako na ich symptómy, najlepšou terapiou je preventívna údržba; treba preukázať opodstatnenosť všetkých opatrení, každý zásah by mal byť úmerný bezpečnostným požiadavkám a mal by byť minimálny;

- rozhodovanie medzi použitím tradičných a novátorských techník by sa malo v každom prípade zvážiť a mali by sa uprednostniť techniky najmenej invázne a najviac kompatibilné s pamiatkovými hodnotami (bezpečnosť a trvácnosť);

- zvážiť uplatnenie prístupu postupných zásahov s možnosťou prijať následne dodatočné alebo opravné prostriedky podľa pozorovania výsledkov jednotlivých zásahov;

- zásahy by mali byť podľa možnosti reverzibilné, ireverzibilné zásahy by nemali obmedziť ďalšie zásahy, materiály (najmä novodobé) by mali mať vlastnosti dlhodobu plne kompatibilné s jestvujúcimi materiálmi v stavbe;

- významné kvality konštrukcií a ich prostredia z pôvodného štádia alebo z ranných štádií existencie budovy nemajú byť zničené a každý zásah by mal podľa možnosti rešpektovať pôvodné koncepcie, techniky a historické hodnoty;

- ak je to možné, treba sa vždy vyhýbať odstraňovaniu alebo obmene akéhokoľvek historického materiálu a vhodnejšie je poškodené konštrukcie obnoviť ako nahradiť inými;

- nedokonalosti a zmeny, ktoré sa stali súčasťou vývoja konštrukcie – ak nie sú v rozpore s požiadavkami bezpečnosti, by sa mali zachovať;

- k akémukoľvek návrhu na zásah treba pripojiť aj program kontroly a opatrenia, ktoré počas realizácie nemožno kontrolovať, by sa nemali povoliť. Počas zásahu a po ňom treba vykonávať kontroly a monitorovanie a všetky kontrolné a monitorovacie činnosti by sa mali zdokumentovať a uchovať. Dokument ďalej predpokladá vypracovanie podrobnejších smerníc, ktoré uvedené zásady rozpracujú.

Charta ICOMOS (prijatá v Mexiku v roku 1999) v Zásadách ochrany historických drevených budov uvádza:

- akýkoľvek navrhovaný zásah by mal predovšetkým uplatňovať tradičné prostriedky, mal by byť reverzibilný a nebrániť neskoršiemu prístupu k svedectvám v stavbe (čl. 5);

- v kapitole Opravy a náhrady, že pri oprave historickej stavby sa môže použiť náhradné drevo, pričom nové stavebné diely alebo ich časti by mali byť vyrobené z rovnakého druhu dreva a z rovnakej alebo vyššej triedy kvality ako pôvodné;

- remeselné a stavebné technológie vrátane použitia drevospracujúcich nástrojov alebo prístrojov by mali, ak je to možné, čo najviac zodpovedať pôvodne použitým;

Projekt „Rozvoj příhraniční spolupráce vysokých škol v oblasti historické architektury“

ITMS 22410320032

- klinec a iný druhotný materiál by mali čo najlepšie napodobňovať originály;
- ak sa nahrádza časť dielu, mali by sa na spojenie starej a novej časti použiť tradičné drevené spoje, kompatibilné so stavbou (čl. 9). Nové diely alebo časti dielov by od pôvodných mali byť rozoznateľné. Kopírovať prirodzené opotrebovanie, alebo deformáciu je na nahradzovaných dieloch nežiaduce;
  - na prispôsobenie novej farby možno použiť vhodné tradičné alebo overené moderné metódy za podmienky, že sa nenaruší alebo neznehodnotí povrch dreveného dielca (čl. 10);
  - nové stavebné prvky by mali byť nenápadne označené (vyrezaním, vypálením značky, alebo podobne), aby ich bolo možné neskôr identifikovať (čl. 11);
  - kapitola Súčasné materiály a technológie uvádza, že živice, oceľové výstuže a pod. by sa mali voliť a používať len s najväčšou opatrnosťou a len v prípadoch, keď sa dostatočne dlhý čas preverovala ich trvanlivosť a správanie v stavbe (čl. 13);
  - chemické konzervačné látky by sa mali využívať veľmi opatrne, za starostlivého sledovania, a to len v prípadoch, keď je isté, že budú užitočné, pričom sa neohrozí ani verejná bezpečnosť, ani životné prostredie a kde je pravdepodobné, že dlhodobý účinok bude pozitívny (čl. 14).

V dokumente o *autenticite* zo zasadania v meste Nara v Japonsku z roku 1994 sa uvádza, že „ochrana kultúrneho dedičstva vo všetkých jeho podobách a zo všetkých historických období vychádza z hodnôt prisudzovaných tomuto dedičstvu“. Ďalej sa uvádza, že „čo najpresnejšie chápanie týchto hodnôt závisí, okrem iného, od stupňa dôveryhodnosti zdrojov informácií, ktoré sa nimi zaoberajú. Posúdenie a pochopenie autenticity tohto zdroja informácií vo vzťahu k originálu a ďalším črtám kultúrneho dedičstva a ich významu je základom pre stanovenie všetkých prvkov autenticity“. Autenticosť sa teda javí ako hlavný kvalitatívny faktor. Proces pochopenia autenticity hrá základnú úlohu vo všetkých vedeckých štúdiách o kultúrnom dedičstve pri plánovaní ochrany, obnovy a reštaurovania, tiež pri procese zápisu používanom pre Dohovor o ochrane svetového dedičstva a pri iných kultúrnych zoznamoch.

Posudzovanie hodnôt prisudzovaných kultúrnemu dedičstvu, dôveryhodnosti príbuzných informačných zdrojov, sa môže líšiť medzi kultúrami, a dokonca i v rámci jednej kultúry. Je preto vylúčené, aby toto posudzovanie bolo založené na jednotných kritériách. Naopak, rešpektovanie týchto kultúr vyžaduje, aby každá pamiatka bola posudzovaná a hodnotená s ohľadom na kultúrny kontext, ku ktorému náleží.